

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจโครงการประกันรายได้ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในอำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง ผู้วิจัยแบ่งการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องออกเป็นประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ
2. กระบวนการรับรู้
3. โครงการประกันรายได้เกษตรกร
4. สภาพทั่วไปและสภาพการเกษตรของอำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง
5. โครงการรับจำนำข้าวเปลือก
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ จะกล่าวเกี่ยวกับความหมาย แนวคิด ทฤษฎี การใช้ประโยชน์ การได้รับ และการวัดความพึงพอใจ

1.1 ความหมายของความพึงพอใจ

ผู้ให้คำจำกัดความ หรือความหมายของความพึงพอใจ มีดังนี้

Morse (1953: 27) แสดงความเห็นไว้ว่า ความหมายของความพึงพอใจ หมายถึง การลดความเครียดของผู้ทำงานให้น้อยลง ทั้งนี้เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีความต้องการ ถ้าความต้องการนั้นได้รับการตอบสนองทั้งหมดหรือบางส่วน ความเครียดจะน้อยลง ความพอใจจะเกิดขึ้น และในทางกลับกันถ้าความต้องการไม่ได้รับการตอบสนอง ความเครียดและความไม่พอใจจะเกิดขึ้น

Strauss and Sayless (1960: 119 -121) สรุปไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกพอใจในงานที่ทำและเต็มใจที่จะปฏิบัติงานนั้นให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ตามหน่วยงานหรือองค์กร

Applewhite (1965: 8) แสดงความคิดเห็นไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความสุข ความสบายที่ได้รับจากการทำงาน ความสุขที่ได้รับจากการทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงานและทัศนคติที่ดีต่องาน

Schermerhorn (1984: 230) แสดงความคิดเห็นไว้ว่า ความพึงพอใจเป็นระดับหรือ

ขั้นของความรู้สึกในด้านบวกหรือลบของคนที่มีต่อลักษณะต่างๆ ของงาน รวมทั้งงานที่ได้รับมอบหมาย การจัดระบบงาน และความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน

คณิต ดวงหัตถ์ (2537: 6) ให้ความหมายของความพึงพอใจ ว่าหมายถึง ความรู้สึกชอบ หรือพอใจและยอมรับของบุคคลที่มีต่อการทำงานและองค์ประกอบหรือสิ่งจูงใจอื่นๆ

สุภารัตน์ เชื้อสุวรรณ (2549: 6) ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า หมายถึง ความรู้สึกที่ยินดีกับการปฏิบัติงานทั้งการให้บริการและการรับบริการในทุกสถานการณ์ทุกสถานที่ จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า ความพึงพอใจหมายถึง ระดับหรือขั้นของความรู้สึกในด้านบวกหรือลบของคนที่มีต่อผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงาน การทำงาน หรือสิ่งจูงใจอื่นๆ

ความพึงพอใจ (gratification) ตามความหมายของพจนานุกรมทางด้านพฤติกรรม ให้คำจำกัดความไว้ว่า หมายถึง ความรู้สึกที่ดีมีความสุข เมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย (goals) ความต้องการ (need) หรือแรงจูงใจ (motivation) (Wolman 1973: 384)

ความพึงพอใจ หมายถึง พอใจ ชอบใจ (ราชบัณฑิตยสถาน 2542: 775) กล่าวไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่มีความสุขหรือความพอใจ เมื่อได้รับความสำเร็จหรือได้รับสิ่งที่ต้องการ

โดยสรุปแล้วความพึงพอใจ หมายถึง ความพอใจ ชอบใจ และมีความสุขที่ความต้องการหรือเป้าหมายที่ตั้งใจไว้บรรลุผลหรือสมหวังนั่นเอง สำหรับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการประกันรายได้เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการหรือความคาดหวังว่ามาตรการความช่วยเหลือเกษตรกรจะสามารถช่วยให้ตัวเองสามารถมีความมั่นคงในอาชีพเกษตรกรรมได้ดียิ่งขึ้น

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ความพึงพอใจจากการสรุปของวิรุฬ พรรณเทวี (2542: 111) หมายถึง ความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์ที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าจะคาดหวังกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างไร ถ้าคาดหวังหรือมีความตั้งใจมากและได้รับการตอบสนองด้วยดีจะมีความพึงพอใจมาก แต่ในทางตรงกันข้ามอาจผิดหวังหรือไม่พึงพอใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตนตั้งใจไว้ว่ามีมากหรือน้อย

คณิต ดวงหัตถ์ (2537: 6) สรุปแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจว่า หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือพอใจของบุคคลที่มีต่อการทำงาน และองค์ประกอบหรือสิ่งจูงใจอื่นๆ ถ้างานที่ทำหรือองค์ประกอบเหล่านั้นตอบสนองความต้องการของบุคคลได้ บุคคลนั้นจะเกิดความพึงพอใจในงานขึ้นจะอุทิศเวลา แรงกาย แรงใจ รวมทั้งสติปัญญาให้แก่งานของตนให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

สิ่งจูงใจที่ใช้เป็นเครื่องมือกระตุ้นให้บุคคลเกิดความพึงพอใจ จากการศึกษา รวบรวม และสรุปของสิ่งจูงใจ มีดังนี้

- 1) สิ่งจูงใจที่เป็นวัตถุ (material inducement) ได้แก่ เงิน สิ่งของ หรือสภาวะทางกายที่ให้แก่ผู้ประกอบการต่างๆ
- 2) สภาพทางกายที่พึงปรารถนา (desirable physical condition) คือ สิ่งแวดล้อมในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งอันก่อให้เกิดความสุขทางกาย
- 3) ผลประโยชน์ทางอุดมคติ (the benefits of ideal) หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่สนองความต้องการของบุคคล
- 4) ผลประโยชน์ทางสังคม (association attractiveness) คือ ความสัมพันธ์อันดีกับผู้ร่วมกิจกรรมอันจะทำให้เกิดความผูกพัน ความพึงพอใจและสภาพการเป็นอยู่ร่วมกันเป็นความพึงพอใจของบุคคลในด้านสังคมหรือความมั่นคงในสังคม ซึ่งจะทำให้รู้สึกมีหลักประกันและมีความมั่นคงในการประกอบกิจกรรม

ความพึงพอใจกับทัศนคติเป็นคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันมากจนสามารถใช้แทนกันได้ โดยให้คำอธิบายความหมายของทั้งสองคำนี้ว่า หมายถึง ผลจากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งนั้น และทัศนคติด้านลบจะแสดงให้เห็นสภาพความไม่พึงพอใจ (Vroom 1990: 90)

ความพึงพอใจ หมายถึง สภาพ คุณภาพ หรือระดับความพึงพอใจซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจต่างๆ และทัศนคติที่บุคคลมีต่อสิ่งนั้น (Good 1973: 320)

แนวคิดความพึงพอใจที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ (satisfaction) เป็นทัศนคติที่เป็นนามธรรมเกี่ยวกับจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่สามารถมองเห็นรูปร่างได้ นอกจากนี้ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกด้านบวกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจเกิดขึ้นจากความคาดหวัง หรือเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการให้แก่บุคคล ซึ่งความพึงพอใจที่เกิดขึ้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามค่านิยมและประสบการณ์ของตัวบุคคล

1.3 ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจ

ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ เป็นการศึกษาที่เน้นเรื่องความสำคัญของผู้รับสารในฐานะผู้กระทำการสื่อสาร โดยมีความเชื่อว่าผู้รับสารเป็นผู้กำหนดว่าตนเองต้องการอะไร และสารอะไร จึงจะสนองความพึงพอใจของตนเองได้ ดังนั้น ผู้รับสารจะเป็นผู้เลือกใช้สื่อประเภทต่างๆ และเลือกรับสารเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง

แนวคิดหลักของการวิเคราะห์การใช้ความพึงพอใจของผู้รับสารที่มีต่อสื่อ สรุปว่าโดยส่วนใหญ่ในการเปิดรับสารของผู้รับสารนั้น มนุษย์มีความตั้งใจที่จะแสวงหาข่าวสาร เพื่อนำ

มาใช้ประโยชน์ในทางใดทางหนึ่ง ดังนั้น เมื่อมีความตั้งใจที่แน่นอนดังกล่าว การเข้าไปใช้สื่อจึงไม่ใช่กิจกรรมที่กระทำอย่างไร้เป้าหมาย หากเป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์แน่นอน หรือเรียกว่า goal - oriented activity โดยผู้รับสารเป็นผู้แสวงหาและเลือกใช้สื่อต่างๆ ที่มีอยู่ ซึ่งทิศทางที่บุคคลเลือกแสวงหาและใช้สื่อประเภทใดนั้นเกิดจากความต้องการของบุคคลเป็นปฐมเหตุ จากนั้นความต้องการดังกล่าวจะถูกแปรมาเป็นแรงจูงใจ (motivation) ที่ผลักดันให้บุคคลเคลื่อนไหวเข้าหาการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ (กาญจนา แก้วเทพ 2547: 306 - 307)

การใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจจากสื่อมวลชนของผู้รับสารมีจุดกำเนิดมาจากสภาวะทางจิตใจและสังคมที่มาจากความต้องการ สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความคาดหวังจากสื่อมวลชนหรือแหล่งสารอื่น ซึ่งนำไปสู่รูปแบบต่างๆ ของการมีโอกาสได้รับสารจากสื่อมวลชน และก่อให้เกิดผลที่สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับสาร อาจกล่าวได้ว่า ผู้รับสารแต่ละคนใช้สื่อมวลชนเพื่อแสวงหาความพอใจจากสื่อมวลชน ผ่อนคลายความเครียด ค้นหาความรู้หรือประโยชน์ใดประโยชน์หนึ่ง เป็นการศึกษากระบวนการรับสารซึ่งมีความแตกต่างไปจากการศึกษาในอดีตที่เน้นศึกษาเรื่องอิทธิพลของสื่อมวลชนต่อผู้รับสาร วิธีการนี้เป็นการศึกษาว่าผู้รับสารใช้สื่อมวลชนเพื่อแสวงหาความพอใจเพื่อบรรลุนิยามความต้องการของตน (Katz, Blumler and Gurevitch 1983 อ้างอิงจาก <http://jeezjaz.blogspot.com> ค้นคืนวันที่ 9 ตุลาคม 2554) ปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการใช้สื่อหรือผู้รับสาร มีดังนี้

- 1) สภาพทางสังคมและลักษณะทางจิตวิทยาของผู้รับสาร (social and psychological origins) ทำให้มนุษย์มีความต้องการแตกต่างกันไป
- 2) ความต้องการและความคาดหวังการใช้สื่อของผู้รับสาร (need expectation of the mass media) ที่แตกต่างกัน ทำให้แต่ละคนคาดคะเนว่าสื่อแต่ละประเภทจะสนองความพึงพอใจได้แตกต่างกัน

แนวทางการศึกษาตามทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจให้ความหมายสำคัญกับการเลือกการรับรู้ และการตอบสนองต่อสื่อของผู้รับสารเป็นหลัก หัวใจสำคัญของข้อตกลงพื้นฐานตามทฤษฎีนี้ คือ ผู้รับสารรู้ตัวอยู่เสมอ และเป็นผู้เลือกสรรช่องทางและเนื้อหาที่ต้องการด้วยตนเอง (McQuail 1994: 318)

1.4 การวัดความพึงพอใจ

หัตย์รัตน์ ประทุมสูตร (2542: 14) กล่าวว่า การวัดความพึงพอใจ เป็นเรื่องที่เปรียบเทียบได้กับความเข้าใจต่างๆ ไป ซึ่งปกติจะวัดได้โดยการสอบถามจากบุคคลที่ต้องการจะถาม มีเครื่องมือที่ต้องการจะใช้ในการวิจัยหลายๆ อย่าง อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีการวัดอยู่หลายแนวทาง

แต่การศึกษาความพึงพอใจอาจแยกตามแนวทางวัดได้สองแนวคิดตามความคิดเห็นของชาลีชนิค์ คริสเทนส์ กล่าวคือ

1) วัดจากสภาพทั้งหมดของแต่ละบุคคล เช่น ที่ทำงาน ที่บ้านและทุก ๆ อย่างที่เกี่ยวข้องกับชีวิต การศึกษาตามแนวทางนี้จะได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ แต่ทำให้เกิดความยุ่งยากกับการที่จะวัดและเปรียบเทียบ

2) วัดได้โดยแยกออกเป็นองค์ประกอบ เช่น องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับงาน การนิเทศงานเกี่ยวกับนายจ้าง

ในการวัดความพึงพอใจ (บุญรัตน์ อินทรสมพันธ์ 2542: 17) กล่าวว่าไว้ว่า ทศนคติหรือเจตคติเป็นนามธรรมหรือเป็นการแสดงออกค่อนข้างซับซ้อน จึงเป็นการยากที่จะวัดทศนคติได้โดยตรง แต่เราสามารถที่จะวัดทศนคติได้โดยอ้อม โดยวัดความคิดเห็นของบุคคลเหล่านั้นแทน ฉะนั้น การวัดความพึงพอใจก็มีขอบเขตที่จำกัด อาจมีความคลาดเคลื่อนขึ้นกับบุคคลเหล่านั้น แสดงความคิดเห็นไม่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริง ซึ่งความคลาดเคลื่อนเหล่านั้น ย่อมเกิดขึ้นได้เป็นธรรมดาของการวัดทั่วไป

การวัดความพึงพอใจสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้ (ภานิดา ชัยปัญญา 2546 อ้างถึงใน ไพศาล ชุ่มวงศ์ 2550: 10)

1) การใช้แบบสอบถามโดยผู้ตอบแบบสอบถามต้องการทราบความคิดเห็น ซึ่งสามารถทำได้โดยลักษณะกำหนดคำตอบให้เลือกหรือตอบคำถามอิสระ คำถามดังกล่าวอาจสอบถามความพึงพอใจในด้านต่างๆ กัน

2) การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจทางตรง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ดีจึงจะได้ข้อมูลที่เป็นจริง

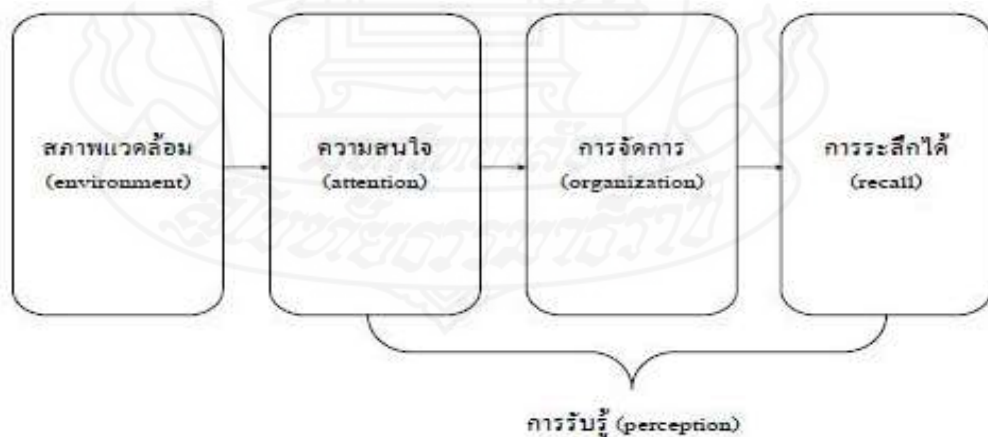
3) การสังเกต เป็นวิธีวัดความพึงพอใจโดยสังเกตพฤติกรรมเป้าหมาย ไม่ว่าจะแสดงออกทางการพูด กิริยาท่าทาง ซึ่งวิธีนี้จะต้องอาศัยการสังเกตอย่างจริงจัง และมีระเบียบแบบแผน

ดังนั้น การวัดความพึงพอใจมีขอบเขตจำกัด อาจมีความคลาดเคลื่อน ถ้าบุคคลเหล่านั้นแสดงความคิดเห็นไม่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริง ซึ่งความคลาดเคลื่อนเหล่านั้นย่อมเกิดขึ้นได้เป็นธรรมดาของการวัดโดยทั่วไป การวัดความพึงพอใจสามารถทำได้หลายวิธีทั้งการใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกต ทั้งนี้ จะเลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ตลอดจนจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายของการวัดจึงส่งผลให้การวัดนี้มีประสิทธิภาพเป็นที่น่าเชื่อถือได้

2. กระบวนการรับรู้

Robbins (2003: 124) กล่าวว่า การรับรู้ (perceptions) หมายถึง กระบวนการที่ปัจเจกบุคคลจัดระบบหรือตีความสิ่งที่ประสาทสัมผัสได้ เพื่อให้ความหมายให้กับสภาพแวดล้อมของสิ่งนั้นๆ ส่วน Wagner and Hollenbeck (2005:72) กล่าวว่า การรับรู้ คือ กระบวนการที่ปัจเจกบุคคลเลือก (select) จัดการ (organize) เก็บ (store) และรับ (retrieve) ข้อมูล ซึ่งมีกระบวนการสำคัญดังแสดงในภาพที่ 2.1

โดยส่วนใหญ่แล้ว คนเรามักจะมีความเชื่อมั่นในประสาทสัมผัสของตนเองในบางครั้ง อาจทำให้เกิดความเชื่อว่า สิ่งสัมผัสหรือรับรู้ คือ ความเป็นจริง (reality) ความเชื่อในลักษณะดังกล่าว อาจก่อให้เกิดปัญหาได้ โดยเฉพาะกรณีการที่สิ่งรับรู้และความเป็นจริงของวัตถุมีความแตกต่างกันมาก ซึ่งจะนำไปสู่โอกาสที่จะเกิดความเข้าใจผิด ความสับสน และความขัดแย้งภายในองค์กร (Wagner & Hollenbeck 2005: 73) ในขั้นตอนแรกของกระบวนการรับรู้ คือ ความสนใจเอาใจใส่ (attention) เป็นขั้นตอนที่ข้อมูลทั้งหมดถูกรอง ดังนั้น จะมีบางส่วนผ่านเข้ามาในระบบ ขั้นตอนนี้จึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากเพราะเนื่องจากข้อมูลใดที่ไม่ได้ผ่านการกรอง ก็จะได้ถูกนำเข้ามาสู่การตัดสินใจ แม้ว่าข้อมูลที่ผ่านมาผ่านการกรองในขั้นตอนแรกแล้ว แต่ข้อมูลที่ยังมีจำนวนมหาศาล ดังนั้น ขั้นตอนของการจัดการ (organization) จะทำหน้าที่จัดการกับข้อมูลจำนวนมหาศาลและสลับซับซ้อนให้มีความง่ายขึ้น ภายหลังที่ข้อมูลต่างๆ ถูกจัดการให้ง่ายขึ้นข้อมูลดังกล่าวก็จะถูกจัดเก็บและดึงข้อมูลออกมาใช้ ซึ่งในบางครั้งข้อมูลบางส่วนอาจมีการสูญหายไปบ้างในกระบวนการจัดเก็บและการดึงข้อมูล

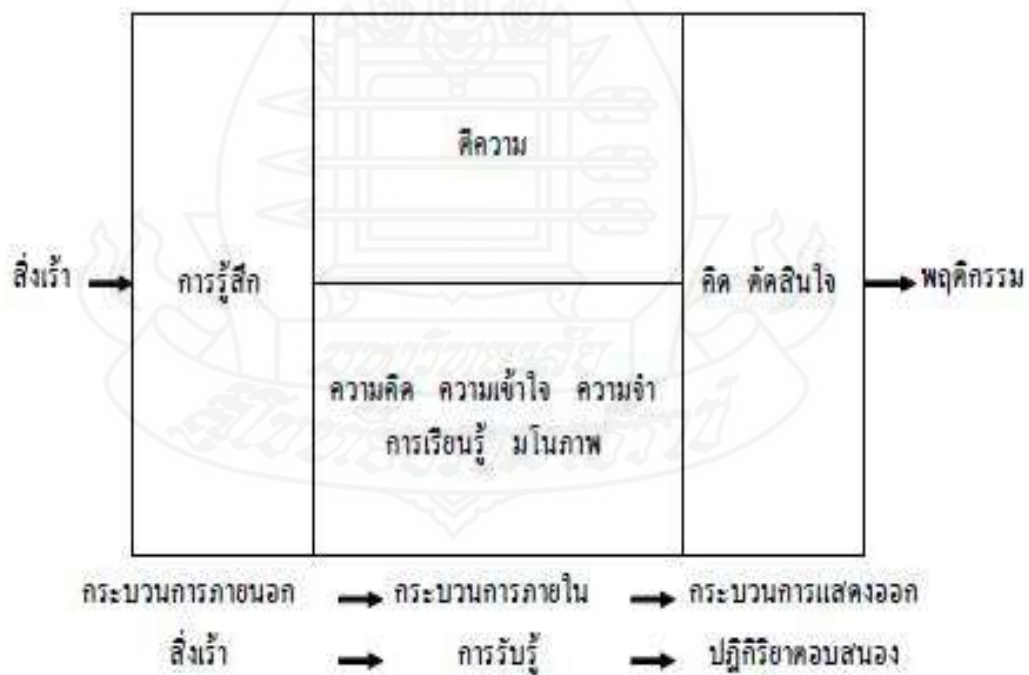

ภาพที่ 2.1 กระบวนการรับรู้

ที่มา : Wagner, J.A. and J.R.Hollenbeck.(2005) *Organizational Behavior Securing : Competitive Advantage* (5th ed.) P.73

กันยา สุวรรณแสง (2540: 129) เสนอว่า กระบวนการรับรู้ ประกอบด้วย 3 กระบวนการหลัก ได้แก่ (1) กระบวนการภายนอกหรือสิ่งเร้า (2) กระบวนการภายในหรือการรับรู้ และ (3) กระบวนการแสดงออกหรือปฏิกิริยาตอบสนอง ดังแสดงในภาพที่ 2.2

การสัมผัสเป็นบันไดขั้นแรกของการรับรู้ เมื่อร่างกายรับรู้ผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 ก็จะเกิดการตีความ โดยอาศัยความคิด ความเข้าใจ ความจำ การเรียนรู้และมโนภาพ หลังจากนั้น ก็ทำการตัดสินใจและแสดงปฏิกิริยาตอบสนองโดยแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งออกมา ซึ่งปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบท่อการรับรู้ของปัจเจกบุคคลประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) ปัจจัยด้านสถานการณ์ (factors in the situation) ได้แก่ เวลา สภาพแวดล้อมในการทำงาน และ สภาพแวดล้อมทางสังคม (2) ปัจจัยด้านตัวผู้รับรู้ (factors in the perceiver) ได้แก่ ทักษะ (attitudes) แรงขับ (motive) ความสนใจ (interests) ประสบการณ์ (experience) และความคาดหวัง (expectation) และ (3) ปัจจัยด้านเป้าหมาย (factors in the target) ได้แก่ ความใหม่ (novelty) การเคลื่อนที่ (motion) เสียง (sound) ขนาด (size) ภาพด้านหลัง (background) ความใกล้เคียง (proximity) และความเหมือน (similarity) (Robbins 2003: 124)

ภาพที่ 2.2 กระบวนการรับรู้ของกันยา สุวรรณแสง

ที่มา : กันยา สุวรรณแสง (2540) จิตวิทยาทั่วไป หน้า 129

3.โครงการประกันรายได้เกษตรกร

โครงการประกันรายได้เกษตรกรเป็นนโยบายแทรกแซงตลาดข้าว รัฐบาลได้ปรับเปลี่ยนนโยบายความช่วยเหลือเกษตรกร กรณีราคาผลผลิตตกต่ำจากการใช้มาตรการแทรกแซงราคา โดยดำเนินการโครงการรับจำนำมาเป็นโครงการประกันรายได้เกษตรกร เพื่อยกระดับรายได้ของเกษตรกรให้เหมาะสม และสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยไม่เป็นการบิดเบือนกลไกการตลาด มุ่งให้เกษตรกรได้รับผลประโยชน์จากโครงการโดยตรงและทั่วถึง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มอบให้กรมส่งเสริมการเกษตร เป็นหน่วยงานหลักทำหน้าที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจหลัก ได้แก่ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และมันสำปะหลัง ให้ครอบคลุมทุกจังหวัดทั่วประเทศ ดังนั้น กรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้จัดทำคู่มือการขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปี 2553/54 รอบที่ 2 เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานทั้งในส่วนกลาง และภูมิภาคของกรมส่งเสริมการเกษตรใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานการขึ้นทะเบียนให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปี 2553/54 รอบที่ 2 อย่างมีประสิทธิภาพ รัดกุม และได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง วัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อให้เกษตรกรได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและแก้ไขปัญหาความสามารถในการแข่งขันส่งออกของประเทศ โดยในที่นี่จะกล่าวถึงหัวข้อหลักดังนี้ ความเป็นมา วัตถุประสงค์ การดำเนินงาน เกษตรกรผู้มีสิทธิเข้าร่วมโครงการ ขั้นตอนการเข้าร่วมโครงการประกันรายได้เกษตรกร และผลกระทบที่เกิดจากการประกันราคา (สำนักงานส่งเสริมและจัดการการผลิต 2554: 1)

3.1 ความเป็นมา

นโยบายการแทรกแซงตลาดข้าว เริ่มแรกในปี 2508 มีการดำเนินการตามนโยบาย พยุगरาคาข้าวหรือประกันราคาข้าวขึ้นต่ำถึงปี 2518 มีนโยบายพยุगरาคาในช่วงข้าวนาปีโดยใช้เงินกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร

ปี 2544 เริ่มรับจำนำข้าวเปลือกนาปรังครั้งแรกโดยมีองค์การคลังสินค้า (อสค.) และองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) ทำหน้าที่ฝากข้าวและออกใบประทวนให้ชาวนาและกำหนดเงื่อนไขให้สามารถนำข้าวเปลือกนาปรังที่รับฝากไว้ไปสีแปรเป็นข้าวสาร แล้วนำไปเก็บรักษาไว้ในโกดังกลางของ องค์การคลังสินค้า (อสค.) และ องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) โดยทำข้อตกลงกับโรงสีที่เข้าร่วมโครงการไม่คิดค่าฝากเก็บข้าวเปลือกในช่วง 3 เดือนแรก

ปี 2552 การรับจำนำข้าวเปลือกนาปรัง ปี 2552 เป็นโครงการรับจำนำข้าวเปลือกครั้งสุดท้าย และรัฐบาลเริ่มใช้นโยบายแทรกแซงตลาดข้าวในรูปแบบประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูก

ข้าวแทน โดยอ้างวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและแก้ไขปัญหา
ความสามารถในการแข่งขันส่งออกของประเทศ (สุภีร์ รัตนาคินทร์ 2553 : 1-4)

โครงการประกันรายได้เกษตรกร เป็นมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ปลูกมัน
สำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และข้าวเปลือก ที่ไม่บิดเบือนกลไกตลาดและช่วยลดภาระงบประมาณ
ของรัฐบาล โดยในระยะแรกจะเป็นทางเลือกใหม่ให้กับเกษตรกรนอกจากรับจำนำ และใน
ระยะยาวจะเป็นระบบแทนที่การรับจำนำ

เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2553 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบการดำเนินการประกันรายได้
เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปี 2553/54 รอบที่ 1 ตามมติคณะกรรมการนโยบายข้าวแห่งชาติ (กขช.) ครั้งที่
9/2553 เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2553 และครั้งที่ 10/2553 เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2553 ตามที่กระทรวง
พาณิชย์เสนอ ดังนี้

1) เห็นชอบกำหนดชนิดข้าวเปลือก ที่จะเข้าร่วมโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้
ปลูกข้าว ปี 2553/54 รอบที่ 1 จำนวน 5 ชนิด ได้แก่ ข้าวเปลือกหอมมะลิ ข้าวเปลือกหอมจังหวัด
ข้าวเปลือกปทุมธานี 1 ข้าวเปลือกเจ้า และข้าวเปลือกเหนียว สำหรับข้าวเปลือกเจ้าให้ยกเว้นพันธุ์
ข้าวที่มีอายุสั้นต่ำกว่า 100 วัน ซึ่งเมื่อสีแปรสภาพแล้วได้ข้าวสารคุณภาพต่ำ จำนวน 18 พันธุ์ รวมทั้ง
พันธุ์ข้าวอื่น ๆ ที่มีคุณลักษณะเช่นเดียวกับข้าวอายุสั้น 18 พันธุ์ด้วย

2) ราคาและปริมาณประกันรายได้เกษตรกร เห็นชอบการกำหนดราคาและปริมาณ
ประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปี 2553/54 รอบที่ 1 ตามที่คณะอนุกรรมการนโยบายข้าวแห่งชาติ
ด้านการผลิตเสนอ โดยให้กำหนดราคาและปริมาณเช่นเดียวกับโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้
ปลูกข้าว ปี 2552/53 รอบที่ 1 และรอบที่ 2 เนื่องจากสถานการณ์ข้าวโดยทั่วไปไม่แตกต่างจากปีที่
ผ่านมามากนัก โดยกำหนด ความชื้น 15 เปอร์เซ็นต์ ดังนี้

ตารางที่ 2.1 ราคาและปริมาณข้าวเปลือกในการประกันรายได้เกษตรกร

ชนิดข้าว	ราคาประกันรายได้ (บาท/ตัน)	ครัวเรือนละไม่เกิน (ตัน)
ข้าวเปลือกหอมมะลิ	15,300	14
ข้าวเปลือกหอมจังหวัด	14,300	16
ข้าวเปลือกปทุมธานี 1	11,000	25
ข้าวเปลือกเจ้า	10,000	25
ข้าวเปลือกเหนียว	9,500	16

ที่มา: สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย จาก <http://www.thairiceexporters.or.th> ค้นคืนวันที่ 9 กันยายน 2554

3) ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ เห็นชอบการกำหนดผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่โครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปี 2553/54 รอบที่ 1 ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ เป็นรายจังหวัด แยกเป็นชนิดข้าว และพื้นที่ในและนอกเขตชลประทาน เป็นเกณฑ์โดยมีภาพรวม ดังนี้

ตารางที่ 2.2 ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ (กิโลกรัมต่อไร่)

ชนิดข้าว	รวมในเขตและนอกเขต	ในเขต	นอกเขต
รวมทั่วประเทศ	469	593	428
ข้าวเจ้าหอมมะลิ	381	418	378
ข้าวเจ้าหอมจังหวัด	502	518	495
ข้าวเจ้าปทุมธานี 1	735	768	643
ข้าวเจ้าอื่น ๆ	569	634	519
ข้าวเหนียว	410	482	397

ที่มา: สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย จาก <http://www.thairiceexporters.or.th> ค้นคืนวันที่9 กันยายน2554

4) กรอบระยะเวลาดำเนินการ เห็นชอบกรอบระยะเวลาดำเนินโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปี 2553/54 ของภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง รวมจังหวัดชุมพรและของภาคใต้ (ยกเว้นจังหวัดชุมพร) (สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย จาก www.thairiceexporters.or.th ค้นคืนวันที่9 กันยายน2554) ดังนี้

- (1) การปลูกข้าว ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม - 31 ตุลาคม 2553 ภาคใต้ ตั้งแต่วันที่ 16 มิถุนายน 2553 - 28 กุมภาพันธ์ 2554
- (2) การเก็บเกี่ยว ตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2553 - 28 กุมภาพันธ์ 2554 ภาคใต้ ตั้งแต่วันที่ 16 กันยายน 2553 - 30 มิถุนายน 2554
- (3) การขึ้นทะเบียนเกษตรกร ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน - 30 พฤศจิกายน 2553 ภาคใต้ ตั้งแต่วันที่ 16 กรกฎาคม 2553 - 31 มีนาคม 2554
- (4) การประชุมประชาคม ตั้งแต่วันที่ 16 มิถุนายน - 15 ธันวาคม 2553 ภาคใต้ ตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2553 - 15 เมษายน 2554
- (5) การออกหนังสือรับรอง ตั้งแต่วันที่ 16 มิถุนายน - 31 ธันวาคม 2553 ภาคใต้ ตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2553 - 30 เมษายน 2554

(6) การจัดทำสัญญาประกันรายได้ ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2553 - 31 มกราคม 2554 ภาคใต้ ตั้งแต่วันที่ 16 สิงหาคม 2553 - 31 พฤษภาคม 2554

(7) การใช้สิทธิประกันรายได้ของเกษตรกร ตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2553 - 15 มีนาคม 2554 ภาคใต้ ตั้งแต่วันที่ 16 กันยายน 2553 - 15 กรกฎาคม 2554

(8) การประกาศเกณฑ์กลางอ้างอิง ตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2553 - 15 มีนาคม 2554 ภาคใต้ ตั้งแต่วันที่ 16 กันยายน 2553 - 15 กรกฎาคม 2554

2.2 วัตถุประสงค์

2.2.1 เพื่อช่วยเหลือให้เกษตรกรได้รับราคารับประกันขั้นต่ำ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และข้าวเปลือกที่สูงขึ้น

2.2.2 เพื่อเป็นการใช้กลไกตลาดในการสร้างเสถียรภาพราคาในระยะยาวและมีความยั่งยืน

2.2.3 เพื่อลดภาระงบประมาณค่าใช้จ่ายของรัฐบาลในการช่วยเหลือเกษตรกร

2.3 การดำเนินงาน

การดำเนินงาน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

2.3.1 การขึ้นทะเบียนเกษตรกร ผู้ขอขึ้นทะเบียนจะขอขึ้นทะเบียนได้ ณ สำนักงานเกษตรอำเภอที่เป็นที่ตั้งของแปลงปลูก

☐ 2.3.2 การเพิ่มเติมข้อมูล ผู้ขอเพิ่มข้อมูลการขึ้นทะเบียนจะขอเพิ่มข้อมูลได้ ณ สำนักงานเกษตรอำเภอที่เป็นที่ตั้งของแปลง

☐ 2.3.3 การแก้ไขข้อมูล / การลบข้อมูล ผู้ขอแก้ไข / ลบข้อมูล การขึ้นทะเบียนจะขอแก้ไข / ลบข้อมูลได้ ณ สำนักงานเกษตรอำเภอที่เป็นที่ตั้งของแปลง

☐ 2.3.4 การจัดประชุม ผู้ที่ได้ขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจ ต้องเข้าร่วมการประชุมตามที่สำนักงานเกษตรอำเภอที่เป็นที่ตั้งของแปลงปลูกเป็นผู้กำหนด

☐ 2.3.5 การรับใบรับรอง ผู้ที่ได้ขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจที่ได้เข้าร่วมประชุมและผ่านการทำประชามติ สามารถขอรับใบรับรองได้ ณ สำนักงานเกษตรอำเภอที่เป็นที่ตั้งแปลงปลูก

กรมส่งเสริมการเกษตร (<http://www.ecoplant.doae.go.th> ค้นคืนวันที่ 9 กันยายน 2554) ระบุถึงกรอบระยะเวลาการดำเนินการ และข้อกำหนดเพิ่มเติม เพื่อแก้ไขปัญหาเกษตรกรที่ปลูกข้าว 2 ครั้ง ในฤดูนาปรัง (รอบที่ 2) เพื่อหลีกเลี่ยงน้ำท่วมในฤดูฝน และเกษตรกรที่ปลูกข้าวรอบฝน (นาหว่านสำรวย) ดังนี้

ตารางที่ 2.3 กรอบระยะเวลาการดำเนินการและข้อกำหนดเพิ่มเติม

กิจกรรม	ภาคกลาง ภาคตะวันออก	ภาคใต้
	ภาคตะวันตก ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	
การปลูก	1 พ.ย.53 - 30 เม.ย.54	1 มี.ค.54 - 15 มิ.ย.54
การเก็บเกี่ยว	1 ก.พ.54 - 31 ส.ค.54	1 มิ.ย.54 - 15 ต.ค.54
การขึ้นทะเบียน	4 ม.ค.54 - 31 พ.ค.54	1 เม.ย.54 - 15 ก.ค.54
การประชาคม	20 ม.ค.54 - 15 มิ.ย.54	2 พ.ค.54 - 31 ก.ค.54
การออกใบรับรอง	20 ม.ค.54 - 30 มิ.ย.54	2 พ.ค.54 - 15 ส.ค.54
การทำสัญญา	20 ม.ค.54 - 31 ก.ค.54	2 พ.ค.54 - 15 ก.ย.54
การใช้สิทธิของเกษตรกร	1 ก.พ.54 - 15 ก.ย.54	1 มิ.ย.54 - 31 ต.ค.54
การประกาศเกณฑ์กลางอ้างอิง	3 ก.พ.54 - 15 ก.ย.54	1 มิ.ย.54 - 31 ต.ค.54

ที่มา: กรมส่งเสริมการเกษตร จาก <http://www.ecoplant.doae.go.th> ค้นคืนวันที่ 9 กันยายน 2554

2.4 เกษตรกรผู้มีสิทธิเข้าร่วมโครงการ

2.4.1 เป็นเกษตรกรผู้ขึ้นทะเบียนผู้ปลูกมันสำปะหลัง ปี 2553/54 ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปี 2553/54 หรือข้าวเปลือก ปี 2553/54 กับกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (มีรายชื่อในระบบโปรแกรมของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร)

2.4.2 เป็นเกษตรกรที่มีหนังสือรับรองการขึ้นทะเบียนการปลูกมันสำปะหลัง ปี 2552/53 ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปี 2553/54 หรือข้าวเปลือก ปี 2553/54 ที่ออกโดยกรมส่งเสริมการเกษตร

2.4.3 เข้าร่วมโครงการได้ครัวเรือนละ 1 ราย เว้นแต่แยกการทำกินสามารถเข้าร่วมได้มากกว่า 1 ราย

2.4.4 เกษตรกรทั่วไปขอเข้าโครงการได้ตามภูมิลำเนา (สำเนาทะเบียนบ้าน) ณ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาที่ตั้งภูมิลำเนา

2.4.5 ลูกค้านาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ขอเข้าโครงการได้ ณ สาขาที่ลูกค้าสังกัด

2.4.6 การจัดทำสัญญาและระยะเวลาใช้สิทธิประกัน

2.5 ขั้นตอนการเข้าร่วมโครงการประกันรายได้เกษตรกร

ขั้นตอนการเข้าร่วมโครงการประกันรายได้เกษตรกร ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

2.5.1 การขึ้นทะเบียนเกษตรกร

ผู้ปลูกข้าวเปลือก ปี 2552/53 ต้องขึ้นทะเบียนผู้ปลูกกับกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่สำนักงานเกษตรอำเภอ หรือศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลที่เกษตรกรมีภูมิลำเนาอยู่ หรือพื้นที่ทำการผลิต โดยนำหลักฐาน ได้แก่ บัตรประชาชน และสำเนาทะเบียนบ้าน ไปขอขึ้นทะเบียน เพื่อให้กรมส่งเสริมการเกษตรกรอกใบรับรองผลการขึ้นทะเบียนผู้ปลูก

2.5.2 การประชาคม

คณะกรรมการตรวจสอบระดับตำบลจะดำเนินการประชาคมเพื่อตรวจสอบพื้นที่ทำการผลิต และการยืนยันการผลิตของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

2.5.3 การติดต่อทำสัญญาประกันราคากับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

การเกษตร

ให้เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนผู้ปลูกและผ่านการประชาคมแล้ว นำใบรับรองผลการขึ้นทะเบียนผู้ปลูกที่กรมส่งเสริมการเกษตรออกให้ พร้อมบัตรประจำตัวประชาชน สำเนาทะเบียนบ้าน สมุดบัญชีเงินกู้ (กรณีเป็นลูกค้านาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร) และสมุดบัญชีเงินฝากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมาแสดงเพื่อทำสัญญาประกันราคาที่ดินาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สำหรับเกษตรกรที่ยังไม่มีบัญชีเงินฝากกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรขอให้เปิดบัญชีเงินฝากกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรก่อน

2.5.4 การประกาศราคาตลาดอ้างอิง

คณะกรรมการกำหนดราคาตลาดอ้างอิงจะประกาศราคาตลาดอ้างอิง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง และข้าวเปลือก ให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการทราบ ในทุกวันจันทร์ของสัปดาห์

2.5.5 การกำหนดเกณฑ์กลางอ้างอิง

คณะกรรมการกำหนดเกณฑ์กลางอ้างอิงพืชเศรษฐกิจทั้ง 3 ชนิด ทำหน้าที่กำหนดเกณฑ์กลางอ้างอิงเพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาจ่ายอัตราชดเชยรายได้ให้เกษตรกร แล้วนำเสนอประธานกรรมการนโยบายมันสำปะหลัง ประธานกรรมการข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และประธานกรรมการนโยบายข้าวแห่งชาติ (กขช.) พิจารณาให้ความเห็นชอบก่อนประกาศเกณฑ์กลางอ้างอิง

โดยประกาศทุกสัปดาห์ (สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย <http://www.thairiceexporters.or.th> คำนับวันที่ 24 ธันวาคม 2554)

2.6 ผลดีของการใช้นโยบายการประกันรายได้เกษตรกร

2.6.1 เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับส่วนต่างระหว่างเกณฑ์กลางอ้างอิงกับราคาประกันเป็นเงินโดยตรงจากรัฐ กรณีราคาตลาดต่ำกว่าราคาประกันช่วยให้เกษตรกรไม่ขาดทุนจากการขายผลผลิต

2.6.2 การจดทะเบียนเกษตรกรและพื้นที่เพาะปลูกเพื่อทำประกันราคาจะช่วยลดปัญหาการสวมสิทธิ์จากผลผลิตของประเทศเพื่อนบ้าน

2.6.3 ไม่เป็นภาระกับการจัดสรรงบประมาณของรัฐบาล เนื่องจากรัฐบาลจะจ่ายส่วนต่างระหว่างราคาตลาดอ้างอิงกับราคาประกันให้กับเกษตรกรเท่านั้น รัฐบาลไม่ต้องรับภาระเกี่ยวกับการแปรสภาพและการจัดเก็บผลผลิตในสต็อกของรัฐบาล

2.6.4 ลดปัญหาการทุจริต และการแสวงหาประโยชน์จากการรับจำนำของผู้ที่เกี่ยวข้องในขั้นตอนต่างๆ คงเหลือเพียงระดับเกษตรกร และเจ้าหน้าที่จดทะเบียน

2.6.5 กลไกการค้าผลผลิตเข้าสู่ภาวะปกติ กลับมามีการแข่งขัน รัฐบาล และเจ้าหน้าที่ไม่ต้องเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการค้า

2.7 ผลกระทบที่เกิดจากการประกันราคา (<http://dna.kps.ku.ac.th/index.php> คำนับวันที่ 24 ธันวาคม 2554)

2.7.1 มีโอกาสเกิดการทุจริตในขั้นตอนการขึ้นทะเบียนเกษตรกร การรับรองพื้นที่ และปริมาณผลผลิต

2.7.2 หากกำหนดราคาประกันสูง จะทำให้เกิดแรงจูงใจแก่เกษตรกรเพิ่มเนื้อที่การผลิต

2.7.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเพิ่มบุคลากรจำนวนมากมาสนับสนุนการดำเนินงาน เพราะคาดว่าจะมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการเกือบทั้งหมด

2.7.4 หากราคาผลผลิตตกต่ำมากจะเป็นภาระของรัฐบาลในการจัดหาเงินทุนมาชดเชยแก่เกษตรกร โดยเฉพาะการร่วมมือกันกดดันราคาของผู้ค้าผลผลิตทางการเกษตร

2.7.5 หากเกษตรกรขายผลผลิตได้ต่ำกว่าราคาตลาดอ้างอิงมากอาจชุมนุมเรียกร้องกดดันให้รัฐบาลช่วยเหลือ

2.7.6 ผู้ที่เคยได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมโครงการรับจำนำ ไม่สนับสนุนการดำเนินงาน

4.สภาพทั่วไปและสภาพการเกษตรของอำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง

สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองอ่างทอง (2554: 1-79) กล่าวถึง ข้อมูลทางกายภาพ และข้อมูลทางชีวภาพของอำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัด ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ดังนี้

4.1 ข้อมูลทางกายภาพ

4.1.1 ประวัติ

ตามประวัติราษฎรตั้งบ้านเรือนริมแม่น้ำเจ้าพระยาตามแนวคลองบางแก้ว และตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณคลองปากน้ำประจำทอง เรียกว่า “บ้านน้ำผึ้งโตงเตง” ซึ่งบางคนเรียกว่า “บ้านโตงเตง” หรือ “บ้านน้ำผึ้ง” บริเวณลำคลองทั้งสองสาขานี้ราษฎรจะสร้างวัดขึ้นจำนวนมาก

4.1.2 ที่ตั้งและอาณาเขต อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง ตั้งอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อ	อำเภอไชโย	จังหวัดอ่างทอง
ทิศใต้	ติดต่อ	อำเภอป่าโมก	จังหวัดอ่างทอง
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	อำเภอมหาราช	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	อำเภอวิเศษชัยชาญ	จังหวัดอ่างทอง

4.1.3 สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ

1) ภูมิประเทศ

อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง เป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ในช่วงฤดูน้ำหลากในเดือน ตุลาคม - พฤศจิกายน เหมาะสำหรับการเกษตรกรรม

2) ภูมิอากาศ

ฤดูฝน เริ่มจากเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนตุลาคม เกิดจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ เริ่มพัดเข้าถ้ำไทยประมาณเดือนพฤษภาคม พอถึงปลายเดือนพฤษภาคมหรือต้นเดือนมิถุนายน เป็นต้นไป ลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้จะพัดผ่านทำให้มีฝนตกมากขึ้น ในเดือนสิงหาคม ถึง ตุลาคม เป็นระยะที่ฝนตกชุกมากที่สุด ฝนที่ตกในระยะนี้ได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากพายุดีเปรสชัน ซึ่งเคลื่อนตัวจากทะเลจีนใต้เข้ามาทางฝั่งประเทศเวียดนาม ซึ่งเกิดขึ้นในบางปี ถ้าปีใดเกิดขึ้นติดๆ กัน ทำให้ฝนตกนานกว่าปกติ และเกิดน้ำท่วมขึ้นได้ โดยปกติแล้วฤดูฝนจะสิ้นสุดช่วงเดือนตุลาคม รวมระยะเวลาประมาณ 6 เดือน

ฤดูหนาว เริ่มจากเดือนพฤศจิกายน ถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ ประมาณ 4 เดือน คือ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน เป็นระยะเปลี่ยนฤดูฝนเป็นฤดูหนาว ระยะนี้มีฝนตกบ้างเป็นครั้งคราว ไม่มากนัก และจะมีลมพัดจากทิศเหนือมาทางใต้ สลับกันเป็นระยะในเดือนธันวาคมและเดือนมกราคม มีอากาศหนาวเย็น แต่อุณหภูมิไม่ลดต่ำมากนัก

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงกลางเดือนพฤษภาคม ประมาณ 3 เดือน เดือนเมษายน เป็นเดือนที่มีอากาศร้อนอบอ้าวมากที่สุด ความร้อนของอากาศนี้ มีสาเหตุมาจากการแผ่รังสีของดวงอาทิตย์

4.1.4 เนื้อที่ และแหล่งน้ำ

1) เนื้อที่

พื้นที่ทั้งหมด	64,279 ไร่
พื้นที่ทำการเกษตร	53,041 ไร่
พื้นที่ทำนาข้าว	38,574 ไร่
พื้นที่ไม้ผล / พืชผัก	13,291 ไร่

อื่น ๆ เช่น ไม้ดอกไม้ประดับ เพาะเห็ด ไม้ใช้สอย 1,176 ไร่

2) แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำธรรมชาติ บึง หนอง และอื่นๆ ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยาผ่านกลางเมือง แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ประปาหมู่บ้าน จำนวน 12 แห่ง คลองชลประทานเชื่อมโยงทุกหมู่บ้าน จำนวน 81 หมู่บ้าน ในช่วงเดือนตุลาคม - ธันวาคม ของทุกปี จะเกิดอุทกภัยเนื่องจากน้ำภาคเหนือไหลลงแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้เกิดน้ำท่วมโดยเฉพาะบ้านเรือนและพื้นที่การเกษตร

4.1.5 ข้อมูลกลุ่มชุดดิน ความเหมาะสมของดินและคุณภาพดิน

ลักษณะของดิน อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง ประกอบด้วย 3 กลุ่มชุดดิน ดังนี้

4.1.5.1 กลุ่มชุดดินที่ 4

เนื้อดินเป็นพวกดินเหนียว ดินบนมีสิน้ำตาลปนเทาหรือสิน้ำตาล ดินล่างมีสิน้ำตาลปนเทา หรือสิน้ำตาล หรือสีเทาปนสีเขียวมะกอกมีจุดประสีน้ำตาลปนเหลืองหรือสิน้ำตาลแก่ การระบายน้ำค่อนข้างเลวถึงเลว พบตามที่ราบลุ่มระหว่างคันดินริมลำน้ำ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลาง pH 5.5-6.5 ถ้าหากดินมีก้อนปูนปะปนอยู่ pH 7.0-8.0 ส่วนใหญ่ใช้ทำนา บางแห่งยกทรงเพื่อปลูกพืชผักหรือไม้ผล ซึ่งมักจะให้ผลผลิตค่อนข้างสูง สามารถใช้ในการปลูกพืชไร่หรือพืชผักที่มีอายุสั้นได้เป็นอย่างดี เนื่องจากดินมีความชื้นพอที่จะปลูกได้และดินกลุ่มนี้พบบริเวณที่อยู่ใกล้กับแหล่งน้ำธรรมชาติ

4.1.5.2 กลุ่มชุดดินที่ 38

เนื้อดินเป็นพวกดินร่วนหรือดินร่วนปนทรายละเอียด มีลักษณะการทับถมเป็นชั้นของตะกอนลำน้ำในแต่ละช่วงเวลา ดินมีสีน้ำตาล อาจพบจุดประสีน้ำตาลเข้มในดินชั้นล่างเกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดินพวกตะกอนลำน้ำ พบบริเวณสันดินริมน้ำที่มีสภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ มีความลาดชันประมาณ 0 - 2 เปอร์เซ็นต์ เป็นดินลึก มีการระบายน้ำดีปานกลาง ระดับน้ำใต้ดินลึก ประมาณ 1 เมตร ในฤดูฝนมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลาง pH 5.0-7.0 บริเวณดังกล่าวใช้เป็นที่อยู่อาศัย ปลูกพืชผักและสวนผลไม้ บางแห่งปลูกยาสูบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเหนือ ปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื้อดินบนค่อนข้างเป็นทราย ในบางปีจะมีน้ำท่วมฉับพลันจากแม่น้ำ และอาจเสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำขณะฝนทิ้งช่วง มีความเหมาะสมในการปลูกพืชไร่ พืชผัก และไม้ผลหลายชนิด แต่ไม่ค่อยเหมาะในการทำนา

4.1.5.3 กลุ่มชุดดินที่ 21

เนื้อดินเป็นพวกดินร่วนปนทราย เป็นพวกดินเหนียวปนทราย มีสีน้ำตาลปนเทาหรือน้ำตาลอ่อน พบจุดประสีน้ำตาล หรือน้ำตาลปนเหลืองตลอดชั้นดิน ส่วนใหญ่จะมีแร่ไมก้าปะปนอยู่ด้วย เกิดจากพวกตะกอนลำน้ำ พบบนส่วนต่ำของสันดินริมน้ำ มีสภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ น้ำแข็งลึก 30-50 เซนติเมตร นาน 2 - 3 เดือน เป็นดินลึก มีการระบายน้ำดีปานกลางถึงค่อนข้างเลว มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลาง pH ประมาณ 5.5-7.5 ส่วนใหญ่ใช้ปลูกข้าว บริเวณที่มีแหล่งน้ำสามารถปลูกพืช ถั่วต่างๆ

4.2 ข้อมูลทางชีวภาพ

4.2.1 การปลูกข้าว

พันธุ์ข้าว ที่นิยมปลูกส่วนมากในอำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง ได้แก่ พันธุ์สุพรรณบุรี 1 และพันธุ์ปทุมธานี 1 พืชปลูก 2 กข.31 เป็นพันธุ์ข้าวไม่ไวต่อช่วงแสงสามารถปลูกได้ตลอดปี ในแหล่งที่มีน้ำใกล้แหล่งที่มีน้ำชลประมาณเข้าถึง ปีละ 2 ครั้ง อายุการเก็บเกี่ยว 115-120 วัน ผลผลิตเฉลี่ย 800 กิโลกรัมต่อไร่ ในกรณีเกษตรกรมีการจัดการ ดูแลรักษาดี อาจได้ผลผลิต 1,000 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งเป็นพันธุ์ที่ตลาดต้องการผลผลิต ราคาเฉลี่ยตันละ 8,000 -10,000 บาท

ปัญหาและอุปสรรคในการทำนา ได้แก่ น้ำท่วม ราคาตกต่ำบางช่วง โรคแมลงรบกวน เช่น เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล การบริหารจัดการน้ำของชลประทานไม่สม่ำเสมอ

4.2.2 การใช้ที่ดิน

ปัญหาและข้อจำกัดพื้นที่ส่วนใหญ่ มีสภาพเป็นที่ราบ หรือ ที่ราบลุ่มดินเหนียว การระบายน้ำค่อนข้างเลว มีสภาพเป็นกรดปานกลางถึงกรดอ่อน ส่วนพื้นที่ที่ที่เหลือ มีสภาพค่อนข้างราบเรียบ เป็นดินร่วน การระบายน้ำดีปานกลาง

ปัญหา / ข้อจำกัด ในการใช้ที่ดินในฤดูฝน จะมีน้ำแช่ขัง
การใช้ประโยชน์ที่ดินของอำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง จะใช้ทำการเกษตรเป็น
หลัก คือ การทำนา สวนผลไม้ และพืชผัก

4.2.3 ระบบการผลิต

การผลิตในอำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง เป็นการผลิตภายในครัวเรือน และมีการรวมกลุ่ม
การผลิต 2-3 กลุ่ม เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มจักสาน แต่เป็นการรวมกลุ่มผลิตในภาค
ครัวเรือนเล็กๆ

กิจกรรม	เดือน												หมายเหตุ
	มค	กพ	มีค	เมย	พค	มิย	กค	สค	กย	ตค	พย	ธค	
1. ขำวนาปี													
2. ขำวนาปรัง													
3. การปลูกผัก													
4. การทำสวน													
5. การเลี้ยงสัตว์													

ภาพที่ 2.3 ปฏิทินกิจกรรมในการดูแลปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ในอำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง

4.2.4 เทคโนโลยีการผลิต

- 1) มีการใช้สารสกัดชีวภาพ และปุ๋ยอินทรีย์ในการทำเกษตรประมาณร้อยละ 10
ของจำนวนเกษตรกรทั้งหมด
- 2) มีการผลิตปุ๋ยหมัก ชีวภาพ ในการปรับดินร่วมกับปุ๋ยเคมี เพื่อลดต้นทุนการผลิต
- 3) ลดการใช้สารเคมี ในนาข้าว พืชผักโดยการใช้น้ำหมักจากพืชสมุนไพร ผลิตเชื้อราชีวเวอร์
เรียเพื่อใช้ป้องกันกำจัดศัตรูพืช

4.2.5 ปริมาณผลผลิตเฉลี่ย

ข้าวนาปี ผลผลิตเฉลี่ย	450	กิโลกรัม/ไร่ (ใช้พันธุ์ก้อนแก้ว หอมทุ่ง)
ข้าวนาปรัง ผลผลิตเฉลี่ย	800	กิโลกรัม/ไร่ (ใช้พันธุ์สุพรรณบุรี 1 ปทุมธานี 1)
ไม้ผล ผลผลิตเฉลี่ย	1,500	กิโลกรัม/ไร่ (มะม่วงเขียวเสวยน้ำดอกไม้
โซคอนันต์)		
พืชผัก ผลผลิตเฉลี่ย	1,500	กิโลกรัม/ไร่ (ถั่วฝักยาว บวบ มะเขือ มะระ ฯลฯ)

4.2.6 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ตำบลหัวไผ่	โครงการพระราชดำริพัฒนาพื้นที่แก้มลิง อุทยานสวรรค์หนองเจ็ดเส้น
ตำบลจำปาหล่อ	โรงเรียนชานา
ตำบลป่าจั่ว	ตลาดน้ำอเนกฟาร์ม
ตำบลบ้านอิฐ	ฟาร์มตัวอย่างหนองระหารจีน
ตำบลบ้านแห	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนพึ่ง(ภาฯ)ยามยาก

5.โครงการจำนำข้าวเปลือก

สมพร อธิวิถันนท์ (www.bangkokbiznews.com คืบค้นวันที่ 18 สิงหาคม 2555)

กล่าวถึงโครงการจำนำข้าวเปลือก ไว้ดังนี้

การใช้มาตรการด้านราคาเพื่อยกระดับราคาข้าวเปลือกที่ฟาร์มมีมานานแล้ว เนื่องจากการขยายตัวของการปฏิบัติเชิงพาณิชย์ทำให้มีข้าวพันธุ์ไม่ไวแสงเกิดขึ้นพร้อมกับการปลูกข้าวได้ทุกฤดูกาลโดยเฉพาะในพื้นที่ชลประทาน ส่งผลที่สำคัญต่อการขยายตัวของอุปทานผลผลิตข้าวเปลือกที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเพราะเกษตรกรในพื้นที่ชลประทานปลูกข้าวได้มากกว่าหนึ่งครั้งในรอบปี และเป็นที่มาของการทำนาปีและนาปรัง ตลอดจนระดับราคาข้าวที่ตกต่ำลงอย่างมากตามมา ภาวะตกต่ำของราคาข้าวโดยเฉพาะในช่วงเวลาเก็บเกี่ยว ซึ่งเกษตรกรที่ขาดแคลนเงินทุนจำต้องเร่งขายข้าวในทันทีภายหลังการเก็บเกี่ยว ทำให้รัฐต้องเข้าไปแทรกแซงกลไกราคาในตลาดข้าวเปลือกเพื่อยกระดับราคาฟาร์มให้สูงขึ้น

ในช่วงระหว่างปี 2519-2523 รัฐได้ใช้มาตรการพยุงราคาโดยให้องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) ทำหน้าที่รับซื้อข้าวเปลือกเพื่อพยุงราคาไม่ให้ตกต่ำจนเกินไป นับจากปีการผลิต 2524/25 เป็นต้นมา รัฐได้ปรับรูปแบบของโครงการพยุงราคาข้าวมาเป็นโครงการรับจำนำข้าวเปลือกโดยมอบหมายให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) รับจำนำข้าวเปลือกจากชาวนาในอัตราดอกเบี้ยต่ำ เพื่อจูงใจให้ชาวนาชะลอการขายข้าวในช่วงต้นฤดูเก็บเกี่ยว และลดอุปทานข้าวที่ออกสู่ตลาด ทั้งนี้ เพื่อให้ชาวนามีเงินไปใช้ก่อนโดยไม่ต้องขายข้าวเมื่อราคาข้าวหลังฤดูเก็บเกี่ยวสูงขึ้นชาวนาค่อยมาไถ่ถอนข้าวเปลือกไปขายในตลาดก็จะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้นตามมา

โครงการรับจำนำข้าวเปลือกในระยะเริ่มแรกเป็นโครงการเสริมและเป็นโครงการขนาดเล็ก โดยเปิดโอกาสให้เกษตรกรที่ต้องการใช้เงินในต้นฤดูการเก็บเกี่ยว นำข้าวมาจำนำไว้เป็นหลัก ประกัน และเพื่อลดอุปทานข้าวที่จะเข้าสู่ตลาดในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวจำนวนมากได้ชะลอตัวลง ทั้งนี้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับเงินกู้ยืมไม่เกินร้อยละ 80 ของมูลค่าข้าวเปลือกที่นำมาจำนำตามมูลค่าตลาดและในวงเงินกู้ไม่เกินรายละ 100,000 บาท โดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) คิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 13 ต่อปี พร้อมทั้งมีเงื่อนไขว่าเกษตรกรจะต้องมาไถ่ถอนข้าวเปลือกคืนอย่างช้าตามเวลาที่กำหนดไว้ และหากไม่มาไถ่ถอนภายในกำหนด ข้าวเปลือกที่นำมาจำนำจะตกเป็นของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และจะถูกนำออกจำหน่ายเพื่อชำระหนี้สินต่อไป การดำเนินงานในปีแรกๆ พบว่ามีชาวนาจำนวนน้อยรายที่เข้าร่วมโครงการ ทั้งนี้ เพราะชาวนาไม่เข้าใจในวิธีการและกลัวสูญเสียประโยชน์หากเข้าร่วมโครงการ

การเปลี่ยนแปลงโครงการรับจำนำข้าวเปลือกในฤดูกาลผลิตปี 2529/2530 นับเป็นก้าวสำคัญเพราะได้เปลี่ยนแปลงจากโครงการเสริมมาเป็นโครงการหลัก ทั้งนี้ รัฐบาลได้ผลักดันให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เข้ามามีบทบาทในการรับจำนำข้าวเปลือกจำนวนมากเป็นครั้งแรก เพื่อรักษาระดับราคาข้าวไม่ให้ตกต่ำโดยการชะลอการขายของเกษตรกร

ต่อมารัฐได้เปลี่ยนแปลงจำนวนเงินกู้ที่เกษตรกรได้รับจากร้อยละ 80 เป็นไม่เกินร้อยละ 95 ของราคาเป้าหมาย และให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) รับจำนำข้าวเปลือกเฉพาะข้าวเปลือกในยุ้งฉางของเกษตรกร สำหรับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรที่ไม่มียุ้งฉางให้นำข้าวเปลือกไปฝากไว้ที่เก็บหรือยุ้งฉางขององค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) หรือของโรงสีที่องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) เข้าไว้และนำไปประทวนสินค้าที่องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) ออกให้ไปจำนำกับ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เมื่อรัฐบาลภายใต้พรรคไทยรักไทย เข้ามาบริหารประเทศในเดือนกุมภาพันธ์ 2544 ได้ปรับปรุงโครงการรับจำนำใหม่ โดยให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) รับจำนำไปประทวนสินค้าที่องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) และ องค์การคลังสินค้า (อคส.) ออกให้แก่เกษตรกรที่นำข้าวเปลือกมาปรี้งปี 2544 ไปฝากไว้ ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนเมษายน ถึง สิงหาคม 2544 กำหนดระยะเวลาไถ่ถอน 5 เดือน พร้อมกับขยายวงเงินรับจำนำเป็นไม่เกินรายละ 350,000 บาท และกำหนดเงื่อนไขให้สามารถนำข้าวเปลือกมาปรี้งที่องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) และองค์การคลังสินค้า (อคส.) รับฝากไว้ไปสีแปรสภาพเป็นข้าวสารและเก็บไว้ในคลังสินค้ากลาง

โครงการรับจำนำข้าวเปลือกนาปี 2544 ถือได้ว่าเป็นต้นแบบของโครงการรับจำนำใบประทวนต่อเนื่องมาจนถึงปีการผลิต 2551/2552 (ที่ได้ปรับเปลี่ยนนโยบายไปเป็นโครงการประกันรายได้ในรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์) ทั้งนี้ รัฐบาลได้เพิ่มราคาเป้าหมายของการรับจำนำให้สูงกว่าระดับราคาตลาดไปพร้อมๆ กับการเพิ่มปริมาณเป้าหมายของการรับจำนำ และได้มีมาตรการให้โรงสีเอกชนเข้ามาเป็นกลไกที่สำคัญในกระบวนการรับจำนำข้าวเปลือกเพิ่มเติมจากการใช้กลไกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และสถาบันสหกรณ์ที่มีการรับจำนำไว้กับคลัง นอกจากนี้ ยังให้มีการรับจำนำใบประทวนสินค้าโดยให้เกษตรกรนำข้าวเปลือกมาจำนำกับโรงสีและให้โรงสีโดยมีองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) และ องค์การคลังสินค้า (อคส.) เป็นผู้ออกใบประทวนสินค้าให้กับเกษตรกร เมื่อเกษตรกรได้รับใบประทวนแล้วสามารถนำใบประทวนมาขึ้นเงินกับ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ตามราคาที่ประกาศรับจำนำ ในปี 2545/2546 ได้เปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์เพิ่มเติม โดยกำหนดปริมาณเป้าหมายการรับจำนำเพิ่มจาก 2.5 ล้านตัน เป็น 8.7 ล้านตัน และเป็น 9 ล้านตัน ในปีการผลิต 2547/2548 พร้อมกับขยายราคารับจำนำให้สูงกว่าระดับราคาตลาด การปรับเพิ่มราคารับจำนำดังกล่าวได้ส่งผลให้เกษตรกรนำข้าวเปลือกที่ผลิตได้มาเข้าโครงการรับจำนำสูงมากขึ้นจาก 2.7 ล้านตันในปีการผลิตปี 2546/2547 เป็น 9.4 และ 9.5 ล้านตัน ในปีการผลิต 2547/2548 และปีการผลิต 2548/2549 ตามลำดับ พร้อมกับมูลค่าการรับจำนำได้เพิ่มจาก 12,429 ล้านบาท ในปีการผลิต 2546/2547 เป็น 71,773 ล้านบาท ในปีการผลิต 2548/2549 ในขณะเดียวกัน การมาไถ่ถอนคืนของเกษตรกรกลับลดน้อยลงเป็นผลให้ข้าวหลุดจำนำตกเป็นของรัฐในจำนวนที่มากขึ้นไปจากเดิมกว่าที่เคยเป็นมา

ในช่วงปลายปี 2549 ได้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลจากพรรคไทยรักไทยเป็นรัฐบาลชั่วคราวซึ่งมีพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี การดำเนินโครงการรับจำนำข้าวเปลือกในฤดูนาปี ปีการผลิต 2549/2550 ของรัฐบาลในขณะนั้นยังดำเนินเหมือนกับปีที่ผ่านมา แต่ได้ปรับลดเป้าหมายปริมาณการรับจำนำลงจาก 9 ล้านตันมาเป็น 8 ล้านตัน ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ข้าวไทย พร้อมกับปรับราคารับจำนำเป้าหมายในฤดูนาปีให้ใกล้เคียงกับราคาตลาด พร้อมทั้งมีการจัดทำแผนการระบายข้าวในสต็อกออกเป็นระยะและสามารถระบายข้าวสารคงเหลือในสต็อกได้ลดลงเหลือเพียงจำนวน 2.1 ล้านตัน การปรับราคาจำนำเพิ่มขึ้นแม้จะเป็นเหตุผลด้านนโยบาย เพื่อการยกระดับรายได้ให้เกษตรกรมีระดับรายได้ที่สูงขึ้นก็ตาม แต่การยกระดับราคาที่สูงกว่าระดับราคาตลาดพร้อมกับปริมาณที่รับจำนำย่อมสร้างผลกระทบต่อกิจกรรมของตลาดกลางข้าวเปลือก ทั้งนี้ เพราะรัฐได้กลายเป็นผู้รับซื้อข้าวเปลือกรายใหญ่ในท้องตลาด

การศึกษาช่องทางการตลาดข้าวเปลือกของศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ได้รายงานไว้ว่า นับจากมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบโครงการรับจำนำข้าวเปลือกไปสู่การแทรกแซงกลไกตลาดในรูปของการประกันราคาขั้นต่ำ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในช่องทางตลาดข้าวจากเดิมที่เกษตรกรขายผ่านพ่อค้าในหมู่บ้านและตลาดกลางไปสู่การขายผ่านโรงสีเป็นสำคัญ การที่รัฐบาลเพิ่มปริมาณการรับจำนำข้าวเปลือก และปรับเปลี่ยนวิธีดำเนินการรับจำนำจากเดิมที่ให้รับจำนำต่ำกว่าราคาตลาดไปเป็นการรับจำนำเท่ากับราคาตลาดและต่อมายังได้ยกระดับราคาเป้าหมายที่สูงกว่าราคาตลาด ซึ่งแม้นโยบายดังกล่าวจะเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรให้มีรายได้มากขึ้นจากการทำนาเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสมแต่ นโยบายดังกล่าวได้สร้างผลกระทบต่อการจัดการไร่นาของเกษตรกร เพราะเกษตรกรจะปลูกข้าวอายุสั้นเพื่อหวังทำรอบการเพาะปลูกให้ได้มากขึ้นโดยไม่คำนึงถึงคุณภาพข้าว และที่สำคัญ นโยบายรับจำนำได้ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการแข่งขันในตลาดข้าวเปลือก เพราะการใช้นโยบายดังกล่าวได้ทำให้กลไกตลาดกลางข้าวเปลือกที่ได้พัฒนาการมาอย่างดีต้องหายไปจากระบบการค้าข้าว ทำให้อำนาจในการต่อรองระหว่างเกษตรกรและโรงสีหายไป และช่องทางการตลาดเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเกษตรกรเก็บเกี่ยวข้าวแล้วไม่มีทางเลือกอื่นแต่ต้องนำไปส่งขายให้กับโรงสี ซึ่งก็จะถูกเอาเปรียบจากอำนาจในการต่อรองที่ไม่เท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ การยกระดับราคารับจำนำที่สูงกว่าราคาตลาดอย่างมาก ย่อมส่งผลกระทบต่อตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้ารวมถึงตลาดข้าวส่งออกของไทยตามไปด้วย ในขณะเดียวกันนโยบายดังกล่าวกลับไปสนับสนุนให้กิจการโรงสีได้ประโยชน์จากการร่วมดำเนินธุรกิจกับภาครัฐอย่างมาก นอกจากนี้ เวียดนามที่เป็นคู่แข่งและมีต้นทุนในการส่งออกต่ำกว่าไทยก็ได้รับประโยชน์จากการดำเนินนโยบายรับจำนำของไทย เพราะนโยบายดังกล่าวของไทยมีผลทำให้ระดับราคาข้าวส่งออกของเวียดนามสูงขึ้นส่งผลดีต่อเกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจข้าวของเวียดนามตามมา ดังนั้น การก้าวไปสู่การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวของอาเซียนภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจของอาเซียน (AEC) การดำเนินนโยบายเรื่องข้าวโดยเฉพาะนโยบายรับจำนำข้าวเปลือก โดยยกระดับราคาให้สูงกว่าระดับราคาตลาดอย่างมากของไทย ควรมองให้รอบด้านเพื่อลดความสูญเสียในระยะยาวให้กับเศรษฐกิจข้าวไทย

6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ณัฐพงศ์ ครุฑทา และคณะ (2544: 78) ประเมินโครงการรับจำนำข้าวสารปี 2542/2543 ในเขตจังหวัดสุโขทัย โดยผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 314 ราย และใช้ปัจจัยในการชี้วัดความพึงพอใจ 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ด้านการบริการของพนักงานเจ้าหน้าที่ ด้านการตรวจสอบคุณภาพข้าว ด้านหลักเกณฑ์โครงการที่กำหนด และด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ผลการวิจัยพบว่า ระดับความพึงพอใจด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เกษตรกรรายที่ผลิตข้าวเพื่อขาย ให้ความสนใจและรับรู้ข่าวสารได้มากกว่าเกษตรกรรายเล็กที่ผลิตข้าวเพื่อบริโภค ทั้งนี้อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากได้รับผลกระทบจากราคาข้าวต่ำ ระดับความพึงพอใจด้านการบริการของพนักงานเจ้าหน้าที่ เกษตรกรรายเล็กมีความพึงพอใจต่ำกว่าเกษตรกรรายใหญ่และปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเกษตรกรรายใหญ่และปานกลางติดต่อกับเจ้าหน้าที่บ่อยจึงทำให้เกิดความเข้าใจขั้นตอนการกู้เงินเป็นอย่างดี ระดับความพึงพอใจด้านการตรวจสอบคุณภาพข้าว เกษตรกรทุกระดับยังมีความพึงพอใจน้อย สาเหตุเนื่องจากการตรวจสอบคุณภาพข้าวยังไม่โปร่งใส การชั่งน้ำหนักโรงสียังใช้เทคนิคเอาเปรียบ การหักความชื้นกระทำแบบเหมารวม คือ หักในอัตราสูงสุดไว้ก่อน เครื่องตรวจวัดไม่น่าเชื่อถือ ระดับความพึงพอใจตัวหลักเกณฑ์ที่โครงการกำหนด เกษตรกรทุกระดับมีความพึงพอใจน้อย เนื่องจากผู้ที่ไม่พอใจจะไม่เข้าร่วมโครงการและระดับความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกร เกษตรกรทุกระดับมีความพึงพอใจน้อยเนื่องจากโดยกระบวนการแล้ว เกษตรกรมีโอกาเข้าไปมีส่วนร่วมน้อย ตัวแทนเกษตรกรที่แต่งตั้งมาก็ไม่ค่อยมีบทบาท ยังมีความกลัวเกรงอยู่หลายประการไม่กล้าแสดงออก

มนตรี คัมภีรานนท์ (2544: 55) ประเมินผลโครงการรับจำนำข้าวเปลือกนาปี ปีการผลิต 2542/2543 โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อโครงการในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร นครราชสีมา ชัยนาท และสุพรรณบุรี จำนวน 300 ราย พบว่าเกษตรกรมีทัศนคติต่อโครงการในเชิงบวก กล่าวคือ ร้อยละ 93.3 เห็นว่าควรให้มีโครงการนี้ทุกปี ร้อยละ 79.7 เห็นว่าราคาข้าวเปลือกนาปีสูงขึ้น เพราะมีโครงการรับจำนำ ร้อยละ 99.3 เห็นว่าโครงการนี้ทำให้เกษตรกรมีรายได้จากการขายข้าวนาปีสูงขึ้น สำหรับขั้นตอนการดำเนินงานนั้นร้อยละ 85.7 เห็นว่า ขั้นตอนการรับจำนำไม่ยุ่งยาก ร้อยละ 59.7 ระยะเวลาไถ่ถอนภายใน 4 เดือนหลังจากการรับจำนำเหมาะสมแล้ว และร้อยละ 99.3 เห็นว่า พนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เต็มใจให้บริการกับผู้เข้าร่วมโครงการดีมาก

กุสุมา เอมะศิริ และคณะ (2547: 83) ประเมินผลโครงการรับจำนำข้าวเปลือกปีการผลิต 2545/2546 โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 193 ราย จาก 12 จังหวัด ได้แก่ พะเยา อุตรดิตถ์ นครสวรรค์ อุทัยธานี นครราชสีมา มหาสารคาม ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ สระบุรี ลพบุรี อ่างทอง และสุพรรณบุรี พบว่า เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนผู้ปลูกข้าวร้อยละ 99.5 ได้รับความสะดวกเพราะเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลไปรับขึ้นทะเบียนถึงหมู่บ้าน เกษตรกรร้อยละ 61.1 ทราบข่าวโครงการนี้จากพนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร สำหรับระยะเวลาของการรับจำนำ ร้อยละ 99.4 เห็นว่าเหมาะสมแล้ว ร้อยละ 76.7 เห็นว่าระยะเวลาไถ่ถอนภายใน 3 เดือนเหมาะสมแล้ว กรณีเกษตรกรจำนำประทวนสินค้า ร้อยละ 82.8 เห็นว่าโรงสีและสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีเพียงพอ ด้านการตรวจสอบคุณภาพข้าวร้อยละ 72.8 เห็นว่าเชื่อถือได้ กรณีเกษตรกรจำนำข้าวเปลือกที่ยังคงพบว่าร้อยละ 57.9 ได้รับการตรวจสอบปริมาณข้าวที่จำนำจากพนักงานธนาคาร และร้อยละ 90.2 จะเข้าร่วมโครงการนี้ในปีต่อไป

ไพโรจน์ โพธิ์พุกขาวัง (2533: 102) ศึกษาทัศนคติของเกษตรกรที่มีต่อโครงการรับจำนำข้าวเปลือกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์เกษตรกร 300 ราย จำแนกทัศนคติออกเป็น 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ทัศนคติของเกษตรกรต่อโครงการโดยทั่วไป ต่อระเบียบการของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ผลปรากฏว่า ทัศนคติของเกษตรกรต่อโครงการทั่วไป อยู่ในระดับปานกลาง ต่อระเบียบการของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอยู่ในระดับปานกลาง และต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน

ประสาน พูลเวช (2550: 67) ศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการรับจำนำข้าวเปลือกนาปรังในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ปี 2548 โดยใช้แบบสอบถามเกษตรกร 308 ราย เกษตรกรมีความพึงพอใจขั้นตอนการประชาสัมพันธ์น้อย ซึ่งทำให้การรับรู้ข่าวสารของเกษตรกรไม่ทั่วถึง ขั้นตอนการขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีความพึงพอใจระดับมาก เนื่องจากเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลรับขึ้นทะเบียนถึงหมู่บ้าน การนำข้าวเปลือกส่งมอบที่หน่วยรับฝากขององค์การคลังสินค้า (อคส.) เกษตรกรมีความพึงพอใจน้อย พบว่าโรงสีแต่ละแห่งมีมาตรฐานการหักสิ่งเจือปน การวัดความชื้นไม่เหมือนกัน บางโรงสีหักสิ่งเจือปนมาก เกษตรกรอยู่ในภาวะจำยอมเพราะนำข้าวเปลือกไปยังโรงสีแล้ว เมื่อโรงสีหักน้ำหนักเท่าไรก็ต้องยอม เพราะไม่มีทางเลือก หากไม่ขายก็ต้องเสียค่าขนส่งไปยังโรงสีอื่นซึ่งไม่แน่ใจว่าจะได้รับความยุติธรรมหรือไม่ ส่งผลให้เกษตรกรไม่พึงพอใจ การรับใบประทวน สินค้าจากหน่วยรับฝากขององค์การคลังสินค้า (อคส.) เกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง เกษตรกรขอรับใบประทวนสินค้าเพื่อนำไปติดต่อกู้เงินจาก

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรล่าช้ามาก บางรายใช้เวลารอนานเป็นเดือนจึงจะได้รับใบประทวนสินค้า การติดต่อขอกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรหน่วยอำเภอและขั้นตอนการติดต่อขอรับเงินกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขา เกษตรกรมีความพึงพอใจมากที่สุด พนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมีความเต็มใจให้บริการกับผู้เข้าร่วมโครงการดีมากส่งผลให้เกษตรกรมีความพึงพอใจมาก

สรุปผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับนโยบายแทรกแซงตลาดข้าวของทางราชการ ตัวอย่างเช่น โครงการรับจำนำข้าวเปลือกมีผู้ศึกษาเกี่ยวกับระดับความพึงพอใจในหลายด้าน เช่น ด้านการรับรู้ข้อมูลเกษตรกรรายใหญ่ให้ความสนใจและรับรู้ข่าวสารได้มากกว่าเกษตรกรรายเล็กที่ผลิตข้าวเพื่อบริโภค ทั้งนี้เกษตรกรรายเล็กอาจมีสาเหตุเนื่องมาจากได้รับผลกระทบจากราคาข้าวน้อยและติดต่อกับธุรกรรมกับเจ้าหน้าที่ไม่บ่อยนักทำให้มีความพึงพอใจต่ำกว่าเกษตรกรรายใหญ่ระดับปานกลาง ด้านการตรวจสอบคุณภาพข้าว เกษตรกรทุกระดับยังมีความพึงพอใจน้อย สาเหตุเนื่องมาจากการตรวจสอบคุณภาพข้าวยังไม่โปร่งใส การชั่งน้ำหนักโรงสียังใช้เทคนิคเอาเปรียบ การหักความชื้นกระทำแบบเหมารวม คือ หักในอัตราสูงสุดไว้ก่อน เครื่องตรวจวัดไม่น่าเชื่อถือ หลักเกณฑ์ที่โครงการกำหนด เกษตรกรทุกระดับมีความพึงพอใจน้อยเนื่องจากโดยกระบวนการแล้ว เกษตรกรมีโอกาเข้าไปมีส่วนร่วมน้อย ตัวแทนเกษตรกรที่แต่งตั้งมาก็ไม่ค่อยมีบทบาทยังมีความกลัวเกรงอยู่หลายประการไม่กล้าแสดงออก

เกษตรกรมีทัศนคติต่อโครงการในเชิงบวก เนื่องจากเห็นว่าราคาข้าวเปลือกนาปรังสูงขึ้น เพราะมีโครงการรับจำนำ ทำให้เกษตรกรมีรายได้จากการขายข้าวนาปรังเพิ่มขึ้น ขั้นตอนการรับจำนำไม่ยุ่งยาก ระยะเวลาไถ่ถอนภายใน 4 เดือนหลังจากการรับจำนำเหมาะสมแล้วและเห็นว่าพนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เต็มใจให้บริการกับผู้เข้าร่วมโครงการดีมากและได้รับความสะดวกจากเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลไปรับขึ้นทะเบียนถึงหมู่บ้าน

ทัศนคติของเกษตรกรต่อโครงการโดยทั่วไปต่อระเบียบการของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ผลปรากฏว่า ทัศนคติของเกษตรกรต่อโครงการทั่วไป อยู่ในระดับปานกลางต่อระเบียบการของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอยู่ในระดับปานกลาง และต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน

ปัญหาขั้นตอนการประชาสัมพันธ์ยังคงเป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินการโครงการต่างๆ ของทางราชการซึ่งทำให้การรับรู้ข่าวสารของเกษตรกรไม่ทั่วถึง รวมไปถึงขั้นตอนการขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวแม้จะมีความพึงพอใจระดับมาก แต่ความเชื่อมั่นของเกษตรกรต่อ

โครงการต่างๆ มิได้เพิ่มขึ้นเลย อาจเนื่องมาจากขั้นตอนการดำเนินการที่ไม่ชัดเจน โปร่งใส
เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลประชาชนสัมพันธ์น้อย โรงเรียนแต่ละแห่งมีมาตรฐานการวัดความชื้นไม่เหมือนกัน
บางโรงเรียนหักสิ่งเจือปนมาก เกษตรกรอยู่ในภาวะจำยอมเพราะนำข้าวเปลือกไปยังโรงเรียนแล้ว เมื่อ
โรงเรียนหักน้ำหนักเท่าไรก็ต้องยอม เพราะไม่มีทางเลือก หากไม่ขายก็ต้องเสียดำขนส่งไปยังโรงเรียน
ขาดความเชื่อมั่นในความยุติธรรมส่งผลให้เกษตรกรไม่พึงพอใจ การดำเนินงานในบางขั้นตอนที่
ล่าช้ามาก บางรายใช้เวลารอนานเป็นเดือนจึงจะได้รับใบประทวนสินค้า อาจเป็นปัญหาและ
อุปสรรคในการดำเนินนโยบายช่วยเหลือเกษตรกรอย่างแท้จริง

